

DEMOGRAFIA, TRANSMISSIÓ I REPRESENTACIONS
DE LES LLENGÜES
A LA CATALUNYA ACTUAL

Ernest QUEROL PUIG

The abstract can be found at the end of the article.
Resumen al final del artículo.

Sumari

1. Aspectes demogràfics
2. La transmissió lingüística intergeneracional
3. Les representacions de les llengües
4. Evolució futura dels grups lingüístics
5. Conclusions
6. Referències bibliogràfiques

Hi ha diversos temes que són cabdals perquè les llengües tinguin continuïtat en els seus usos, en aquest article en tractarem només tres: la demografia, la transmissió lingüística intergeneracional i les representacions de les llengües.

Actualment, disposem de noves dades sobre aquests aspectes del context social: el cens del 2001, el padró continu, l'Estadística sobre usos lingüístics a Catalunya (EULC, 2003) i les de l'Enquesta sobre usos i representacions lingüístiques (2004). La seva fiabilitat i el seu abast són diferents: el darrer cens ha estat molt qüestionat per tot un seguit de problemes que s'han detectat tant en la recollida de les dades com, consegüentment, en els resultats mateixos. Per la nostra banda en vam fer una breu anàlisi a Querol (2004a) i també en vam presentar algunes dades de l'EULC a Querol (2004b). Aquesta Enquesta ha estat el primer projecte institucional de recollida de dades sociolingüístiques d'una mostra representativa dels parlants de cada territori dels Països Catalans. Finalment, l'Enquesta sobre representacions i usos lingüístics a Catalunya (ERULC 2004) té un àmbit més restringit: estudiants de primer de batxillerat. Però alhora té, d'una banda, moltes preguntes (378) i, de l'altra, una perspectiva històrica atès que la

vam passar als mateixos centres d'ensenyament el 1993 (per a la nostra tesi doctoral), posteriorment el 2000 i, finalment,enguany.¹

1. ASPECTES DEMOGRÀFICS

Massa sovint es personifiquen les llengües i s'obliden els parlants; aquest fet té com a conseqüència que no es tingui prou en compte la demografia. En el darrer quinquenni entre dades censals (1996-2001), la població de fora de l'Estat s'ha multiplicat per més de tres: ha passat de 96.275 a 303.104 persones. En 10 anys ha augmentat 3,4 punts respecte al total de la població: han passat de l'1 % de l'any 1991 al 4,4 % de l'any 2001.

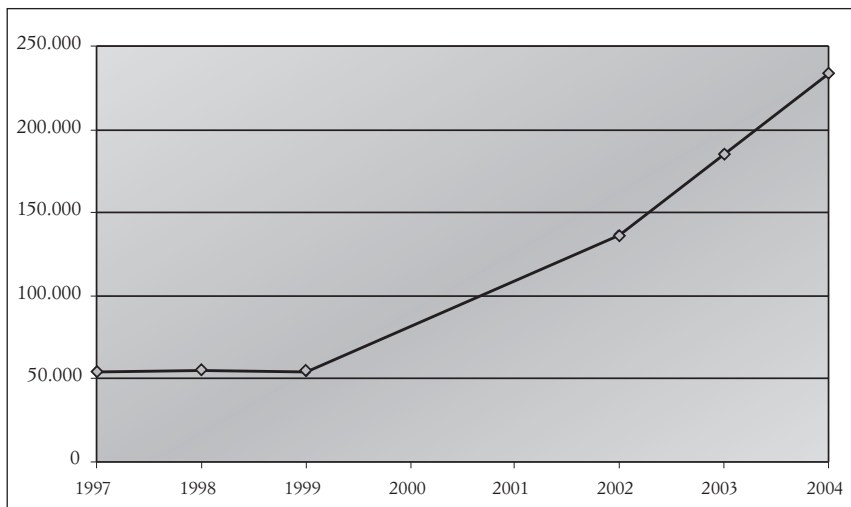
Els nascuts a Catalunya disminueixen en el darrer període intercensal, la baixada més significativa és la de Girona amb -2,4 punts. Pel que fa als nascuts a la resta d'Espanya sí que mostren una tendència claríssima a la disminució dels seus percentatges; només Girona presenta una dada positiva de 0,1 punt en el primer quinquenni analitzat. Trobem la baixada més significativa del 1996 al 2001 a Barcelona amb -3,3 punts.

Si anem més enllà del 2001, fins enguany, i ens fixem en les dades que hi ha actualitzades del Ministeri de l'Interior,² a Catalunya el nombre de treballadors estrangers afiliats i amb alta a la Seguretat Social o amb permís de treball en vigor fins al 14 d'abril de 2004, va des de 53.908 persones, el 1997, fins a 55.127, el 1998; l'any següent baixa lleugerament a 53.804 i, posteriorment, fa un salt molt considerable a 136.442 (atès que no hi ha dades del 2001), el 2003 ja arriba a 184.954 afiliats i en tres mesos i mig del 2004 puja a 233.896 persones. Vegem-ho representat en els quatre gràfics següents.

1. Hem d'agrair a l'aleshores (any 2000) director general de Política Lingüística, Lluís Jou, i als actuals dirigents de la Secretaria de Política Lingüística el seu suport per poder dur a terme les dues darreres onades.

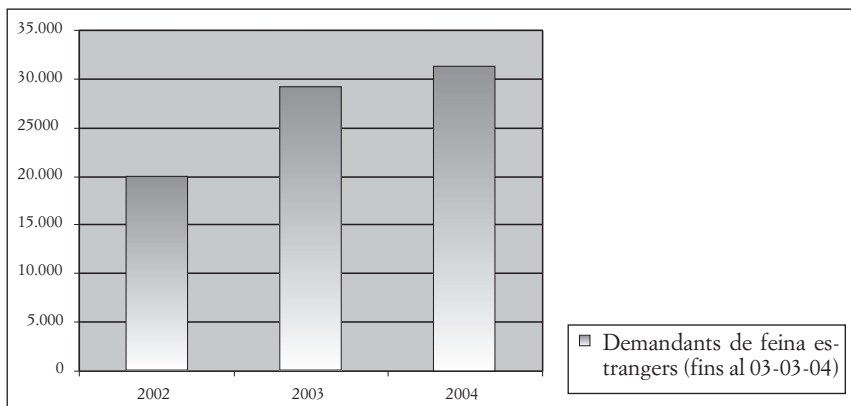
2. Aquestes dades es poden consultar al web de la Secretaria d'Estat d'Immigració i Emigració, al seu apartat de dades estadístiques: http://dgei.mir.es/es/general/DatosEstadisticos_index.html. Més específicament a: «Anuario estadístico de extranjería».

GRÀFIC 1. TREBALLADORS ESTRANGERS AFILIATS I AMB ALTA A LA SEGURETAT SOCIAL O PERMÍS DE TREBALL EN VIGOR (FINS AL 14.04.2004)

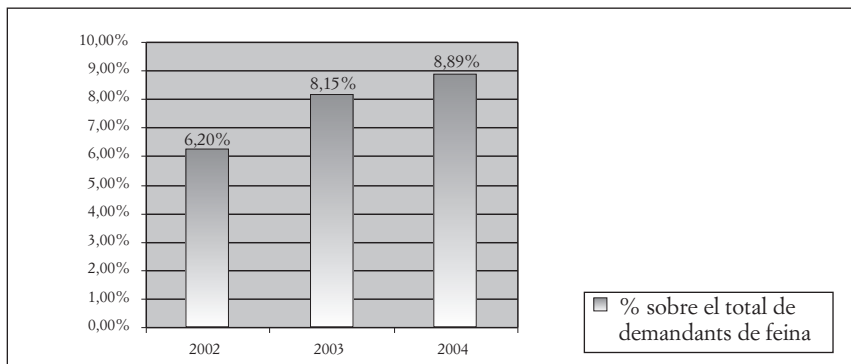
Si ens fixem en els demandants de feina, també observem aquesta progressió:

GRÀFIC 2. DEMANDANTS DE FEINA ESTRANGERS (FINS AL 03.03.2004)

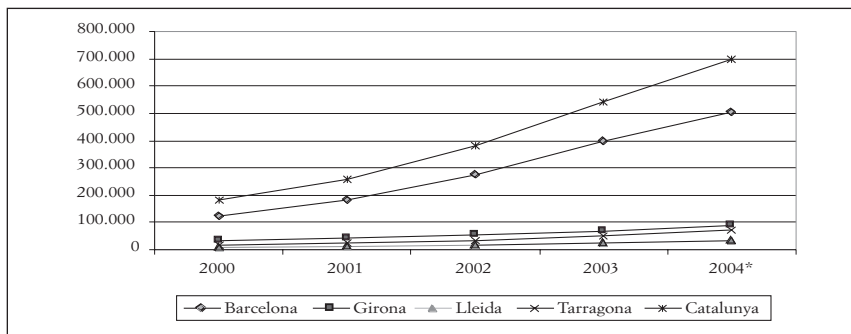
Respecte al total de demandes de feina, el 2004 puja fins a un percentatge de quasi el 9 %.

GRÀFIC 3. PERCENTATGE DE DEMANDANTS DE FEINA ESTRANGERS

Encara veurem més clars aquests augments en el gràfic 4 si prenem les dades del padró continu.³

GRÀFIC 4. POBLACIÓ ESTRANGERA EMPADRONADA

3. Aquestes dades són del 30 d'abril de 2004 i han estat facilitades per la Secretaria d'Immigració de la Generalitat de Catalunya. Les que segueixen estan extretes de l'Institut Nacional d'Estadística (www.ine.es) amb dades del primer de gener de 2003. Volem agrair la col·laboració de Jonatan Castaño i de Joan Solé Camardons en el tractament d'aquestes dades sobre immigració.

Així, en l'actualitat, tenim que la població estrangera a Catalunya representa el 10,1 % del total d'habitants. La província amb un índex més alt de persones vingudes de l'estranger és Girona, amb el 13,47 % (88.110); la segueix Tarragona (amb 70.037 persones), amb el mateix percentatge que el total de Catalunya (10,1 %). Darrere hi va Barcelona, amb 504.512 persones (9,77 % del total de la població) i, finalment, Lleida (35.351), amb un 9,19 %.

Si relacionem aquestes dades demogràfiques amb les lingüístiques, els resultats de la primera llengua apresada per la població catalana de 15 anys i més enquestada en l'EULC 2003 són: català, 40,50 %; castellà, 53,50 %; ambdues, 2,80 %, i altres llengües, 3,20 %. Ara bé, aquesta població immigrada està molt poc present en la mostra, només significa un 2,3 % dels enquestats, atès que hi ha un percentatge molt baix que disposa de telèfon fix.

Pel que fa als percentatges de la llengua amb què parla la parella (que no cal dir que és una de les possibilitats combinatòries de la distribució de les llengües que acabem de comentar) són els que segueixen: català, 39,80 %; castellà, 54,70 %; ambdues, 1,80 %, i altres llengües, 3,60 %.

Coneixent aquests dos conjunts de dades podem passar a veure quines seran les llengües que transmetran als fills.

2. LA TRANSMISSIÓ LINGÜÍSTICA INTERGENERACIONAL

Amb les dades censals referents a Catalunya no es pot seguir directament la transmissió de les llengües entre generacions.⁴ Per aquest motiu vam concebre l'EULC com una font de dades per a l'estudi d'aquest fet, fonamentalment per a la sociologia de les llengües. S'hi ha demanat per la llengua parlada pels avis materns i paterns de la persona entrevistada, per la llengua que parlaven entre ells, per la llengua dels pares i també per la llengua parlada entre els progenitors; també s'ha tingut en compte individualment cada fill, la llengua parlada entre els germans, etc. Per tant, en l'actualitat disposem de moltes dades per veure quines llengües s'han transmès entre les sis generacions de les quals extreurem informacions l'enquesta. Aquest abast temporal tan gran és degut al fet que, per exemple, a una persona de 80 anys se li ha preguntat quina llengua parlava amb els seus avis.

Els resultats globals de llengües transmiseses als fills són els que segueixen: català, 40,50 %; castellà, 53,50 %; ambdues, 2,80 %, i altres llengües, 3,20 %. Observem que n'hi ha dues que són lleugerament superiors a les que acabem de comentar de les llengües de la parella (en català i ambdues).

4. El cens del País Basc, en canvi, sí que ho permet.

Tanmateix, el que ens donarà una visió més aprofundida de l'evolució és la divisió en cohorts de 15 anys de la població entrevistada, com podem veure en el quadre 1.

QUADRE 1. LENGUA TRANSMESA PELS DIFERENTS TIPUS DE PARELLES SEGONS LA LENGUA I L'EDAT

		<i>Llengua amb els fills</i>					
<i>Edat</i>		<i>Només català (%)</i>	<i>Més en català que en castellà (%)</i>	<i>Igual en català i en castellà (%)</i>	<i>Més en castellà que en català (%)</i>	<i>Només en castellà (%)</i>	<i>En una altra llengua (%)</i>
15-30 a	Ambdós català	96,8		3,2			
	Ambdós castellà	24,6		18,5		55,4	1,5
	Català i castellà	50,0		50,0			
	Altres combinacions					16,7	83,3
	Total	45,2		13,5		35,6	5,8
31-45 a	Ambdós català	95,0	0,0	1,4		2,5	1,1
	Ambdós castellà	22,7		12,3	0,3	63,4	1,3
	Català i castellà	70,6		17,6		11,8	0,0
	Altres combinacions	15,4				23,1	61,5
	Total	52,9	0,0	7,8	0,2	36,5	2,6
46-60 a	Ambdós català	95,0	0,7	1,7		1,5	1,0
	Ambdós castellà	11,2	0,4	6,1	0,4	80,3	1,7
	Català i castellà	60,9	4,3	13,0		21,7	
	Altres combinacions	9,5		4,8	4,8	33,3	47,6
	Total	46,5	0,6	4,5	0,3	45,7	2,3
> 60 a	Ambdós català	95,2	0,0	1,7	0,0	2,9	0,2
	Ambdós castellà	5,1		4,7	0,6	89,0	0,6
	Català i castellà	41,7		29,2	4,2	25,0	
	Altres combinacions	20,0				13,3	66,7
	Total	55,8	0,0	3,5	0,3	39,2	1,2

Començarem a analitzar les parelles en què coincideixen les llengües dels dos cònjuges. Pel que fa al català, en les generacions més velles es manté la transmissió del català prop del 95 %, mentre que en la cohort més jove (de 15 a 30 anys) puja fins al 96,8 %. Aquesta franja d'edat mai no parla només en castellà als fills, mentre que en les de més edat va de l'1,5 % (dels

de 46 a 60) passant pel 2,5 % dels de 31 a 45 anys, per arribar al 2,9 % dels de més de 60 anys.

Les parelles en què els dos membres parlen en castellà també experimenten una atracció cap al català. Observem una clara progressió del nombre de fills als quals només s'ha parlat en català, començant pels de més edat, va del 5,1 % a l'11,2 %, al 22,7 % i s'arriba al 24,6 % dels més joves. Correlativament, el percentatge de fills als quals només s'ha parlat en castellà ha baixat seguint les mateixes franges d'edat: del 89 % al 80,3 %, al 63,4 % per arribar al 55,4 % dels més joves.

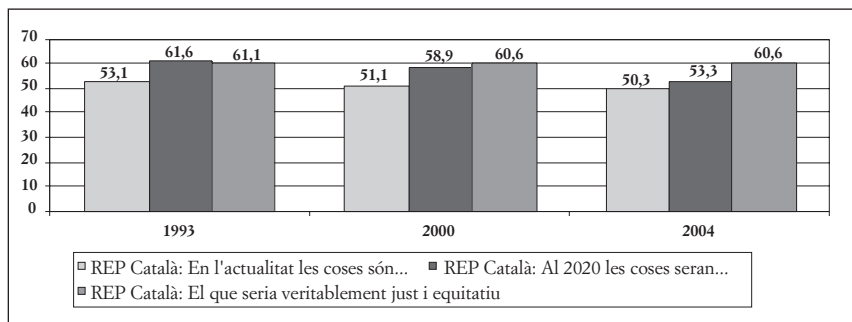
El comportament dels matrimonis mixtos també mostra una tendència molt clara en favor del català. Observem la progressió que es fa començant per les parelles de més edat que només han transmès el català: 41,7 %, 60,9 % i 70,6 %, però baixa al 50 % dels més joves. Ara bé, en aquesta franja d'edat no hi ha cap parella que parli només en castellà als seus fills; l'altre 50 % parla als fills en les dues llengües. Si ens fixem en els que només han transmès el castellà, el descens és ben espectacular, perquè es passa del 89 % dels més vells al 0 % dels més joves.

3. LES REPRESENTACIONS DE LES LLENGÜES

La tercera qüestió que hem enunciat és la representació de les llengües. L'Estadística d'usos lingüístics a Catalunya recull diferents preguntes que tenen més relació amb la manera de percebre el context sociolingüístic passat, present i futur. I també de quina manera consideren els enquestats que hauria de ser. Tant en la visió del passat recent, com de l'actualitat, com del futur, les dades sempre són favorables al català (vegeu Querol, 2004b).

Ara ens centrarem en les dades dels estudiants de primer de batxillerat, que provenen de la nostra Enquesta sobre representacions i usos lingüístics a Catalunya (ERULC 2004), perquè disposem d'una petita sèrie històrica de dades i perquè tindran una influència més gran en els usos futurs. Començarem per descriure com, en els tres anys que s'ha passat l'Enquesta, perceben, en primer lloc, la situació del català d'aleshores; en segon lloc, com evolucionarà la situació del català d'aquí a vint anys i, finalment, com creuen que seria justa i equitativa la distribució de les llengües. Vegem-ho en el gràfic següent.

GRÀFIC 5. LA REPRESENTACIÓ, EL FUTUR I EL QUE SERIA JUST

Abans de comentar les dades, haurem de fer un aclariment demogràfic: a diferència de l'EULC, en aquestes enquestes a la població escolaritzada sí que hi estan inclosos els immigrants, per la qual cosa hem de considerar que l'evolució d'aquests onze anys ha estat positiva per al català. Respecte a la percepció de la situació sociolingüística, s'observa una baixada de 2,8 punts. Pel que fa a la visió del futur, el descens és de 8,3 punts. Finalment, la percepció de com hauria de ser la distribució de les llengües a Catalunya es manté exactament igual que fa quatre anys i ha baixat molt lleugerament respecte al 1993. Els estudiants pensen, doncs, que la presència del català hauria de ser d'una mica més del 60 %.

4. EVOLUCIÓ FUTURA DELS GRUPS LINGÜÍSTICS

L'autorepresentació també és un aspecte sociolingüístic fonamental per dos motius: en primer lloc, perquè ens mostra quina és la distribució actual dels parlants en els quatre grups lingüístics en què els hem dividit i, en segon lloc, perquè a partir d'aquest repartiment fem les projeccions de distribucions futures.⁵ Vegem-ho en el quadre següent de manera agrupada.

5. Es poden consultar projeccions d'altres territoris a QUEROL (2000a, 2001, 2002a 2002b, 2002c).

QUADRE 2. POSSIBLE EVOLUCIÓ DE LA DISTRIBUCIÓ
DELS GRUPS LINGÜÍSTICS

	1993		2000		2004	
	<i>Grup lingüístic de pertinença (%)</i>	<i>Grup lingüístic desitjat (%)</i>	<i>Grup lingüístic de pertinença (%)</i>	<i>Grup lingüístic desitjat (%)</i>	<i>Grup lingüístic de pertinença (%)</i>	<i>Grup lingüístic desitjat (%)</i>
Als que només parlen català	11,4	24,1	15,0	22,6	16,2	23,8
Als que parlen més català	42,3	41,1	45,6	42,6	42,7	42,5
Als que parlen més castellà	39,5	27,3	34,4	27,3	32,2	23,0
Als que només parlen castellà	6,7	7,5	5,0	7,5	8,9	10,6
Total	100	100	100	100	100	100

Pel que fa al grup de pertinença, del 2000 al 2004, els dos grups extrems de monolingües en les dues llengües augmenten: el català puja 1,2 punts mentre que el castellà ho fa de 3,9 punts. Els dos grups intermedis baixen.

Respecte al grup desitjat, que segons la nostra hipòtesi és el que marca l'evolució dels usos lingüístics, com es pot comprovar en la comparació de les dades entre el 1993 i el 2000 i el 2000 i el 2004, enguany observem, però, que l'augment futur dels grups catalanoparlants és inferior al de 1993. Tanmateix, la tendència és que augmentin encara més els dos grups extrems i que disminueixin els intermedis. El grup de monolingües catalanoparlants arribarà a quasi el 24 %, mentre que el de monolingües castellanoparlants se situarà prop de l'11 %. Els que parlaran més català estaran prop del 43 % i els que parlaran més castellà seran aproximadament el 23 %.

Si sumem els dos grups lingüístics de cada llengua veiem que ens queda una distribució del 66,3 % que utilitzarà més el català, mentre que hi haurà un 33,6 % que utilitzarà més el castellà. Aquestes dades s'acosten al 60,8 % de persones que responen l'enquesta EULC en català i al percentatge del 60,6 de presència del català considerada com a justa i equitativa pels estudiants. En definitiva, aproximadament, ens queda una distribució de dos terços d'ús preferent del català i un terç d'ús del castellà.

5. CONCLUSIONS

Els tres punts que hem triat en aquest breu article tenen una estreta relació, especialment la demografia i la transmissió. Els fluxos migratoris són fonamentals en la configuració sociolingüística de qualsevulla comunitat. En el cas de Catalunya, sabem que, fins a l'actualitat, els nouvinguts generalment han après la llengua tradicional. Quants dels que ara comptem com a catalanoparlants han tingut pares castellanoparlants? Quants dels que ara arriben tindran descendents que aprendran el català com a llengua primera? Veiem clarament que la transmissió està íntimament lligada a tots els aspectes demogràfics, com ara la taxa de natalitat, els fluxos migratoris, etc. La *nova emigració* planteja les mateixes qüestions que les que plantejava la que ara ja és la *vella emigració*. Costa considerar aquests nous ciutadans com a futurs parlants de català, però hem de tenir present sempre el temps: el fet que els processos dels quals estem escrivint són llargs i la pressa fa que massa gent pateixi el "dolor de llengua".

Les dades que hem comentat sobre la transmissió lingüística mostren una tendència claríssima cap a la transmissió del català, especialment en els progenitors més joves, que són els que encara estan en edat fèrtil i els que, previsiblement, poden marcar la mateixa pauta en els de la generació posterior. Els pares d'edat compresa entre 15 i 30 anys mai no transmeten només el castellà quan ambdós cònjuges són catalanoparlants ni quan un dels dos parla castellà. Altrament dit, només transmeten el castellà quan ambdós pares són castellanoparlants (55,4 %) i quan els pares parlen altres combinacions de llengües que inclouen idiomes diferents (16,7 %). És a dir, en aquesta franja d'edat es transmet el 45,2 % només el català, el 13,5 % ambdues llengües, el 35,6 % el castellà, i el 5,8 % una altra llengua.

Si seguim amb la població més jove, observem que els estudiants de primer de batxillerat consideren que la situació justa i equitativa hauria de ser aquella en què el català tingués una presència d'un 60 %. La possible distribució futura dels parlants d'aquesta edat en els grups catalanoparlants seria de dos terços.

Aquestes breus pinzellades només han intentat aportar algunes dades d'estudis recents quantitativs que no s'havien tractat encara. La complexitat dels usos lingüístics exigeix que es considerin molts més aspectes i també des d'un enfocament qualitatiu, però creiem que la situació actual pot quedar esbossada a grans trets amb aquestes dades que hem traçat i esperem, sobretot, que aquestes projeccions cap al futur es compleixin com ja ho han fet les de les dues enquestes anteriors.

6. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- QUEROL, E. (2000a): *Els valencians i el valencià: usos i representacions socials*, Premi d'Investigació Francesc Ferrer Pastor. Paiporta: Editorial Denes, 1999.
- (2001): «Evolució dels usos i de les representacions socials de les llengües a Catalunya (1993-2000)», *Noves SL*, núm. 2, estiu.
- (2002a): «A New Model to the Evaluation of Language Planning. A Case Study: Catalonia (1993-2000)», *Sociolingüística*, núm. 16, p. 129-142.
- (2002b): «Un nou model per a l'estudi dels processos de substitució lingüística. L'anàlisi del País Valencià», *Treballs de Sociolingüística Catalana*, núm. 16, p. 69-84.
- (2002c): «Usos i representacions de les llengües a les Illes Balears», *Noves SL*, núm. 6, estiu.
- (2004a): «El coneixement del català l'any 2001», *Llengua i Ús*, 29, p. 61-69.
- (2004b): «L'estadística sobre usos lingüístics a Catalunya», *Llengua i Ús*, 30, p. 56-62.

—abstract / resumen—

DEMOGRAPHY, TRANSMISSION
AND REPRESENTATIONS OF LANGUAGES
IN MODERN-DAY CATALONIA

Ernest QUEROL

This paper considers three factors that are decisive for the development of language use in Catalonia: demography, intergenerational language transmission and the representations of languages based on the latest demographic (the 2001 census and electoral rolls) and sociolinguistic (the 2003 Statistical on Language Use in Catalonia and the 2004 Survey on Language Representation and Use in Catalonia, conducted by the author) data. These sources reveal very favorable data regarding the

DEMOGRAFÍA, TRANSMISIÓN
Y REPRESENTACIONES DE LAS LENGUAS
EN LA CATALUÑA ACTUAL

Ernest QUEROL

Se consideran tres factores decisivos para la evolución de los usos lingüísticos en Cataluña: la demografía, la transmisión lingüística intergeneracional y las representaciones de las lenguas mediante la explotación de los últimos datos demográficos (censo de 2001 y padrón continuo) y sociolingüísticos obtenidos (la Estadística de usos lingüísticos en Cataluña, del año 2003, y la Encuesta sobre representaciones y usos lingüísticos en Cataluña, del año 2004, realizada por el autor del artículo). Es-

transmission of Catalan and lead to the perception that the use of this language in the near future might encompass two-thirds of overall usage.

tas fuentes permiten conocer unos datos muy favorables con respecto a la transmisión lingüística del catalán y obtener una percepción de que el uso de esta lengua podrá situarse en el futuro cerca de los dos tercios del uso global.